

SPROG & SAMFUND

Nyt fra
Modersmål-Selskabet
21. årgang nr. 4
December 2003

Indhold: Prisreferat 3 · Pristale 4 · Takketale 7 · Erik Hansen skriver 8 · Kommadebatten 9 · Jørn Lunds bog 10 · Årbogen 11 · Bogmessen 12 · Matador 13 · Årbogspræsentation 16

Den ny prisvinder, Steffen Brandt, ønskes tillykke af bl.a. en tidligere, Ib Spang Olsen. Foto: Hans Jørn Storgaard Andersen.

Sprogår

For den sproginteresserede har 2003 været et fyldigt år på mange niveauer. Det var det år, da Dansk Sprognævn for første gang optrådte i en vejledende rolle i en retssag; det skriver professor Erik Hansen om i dette nummer. Det var det år, da regeringen fik formuleret en sprogpolitik, som forhåbentlig kommer til debat og høring i de kommende måneder. Det var det år, da den folkelige debat med politisk rygstød satte punktum for det grammatiske pausekomma i et fagligt diskutabelt forløb; Dansk Sprognævn resignerede, og professor Galberg Jacobsen bringer i dette nummer nævnets kommentar til

sagen. Og det var det år, da Det danske Sprog- og Litteraturselskab udsendte det første af seks bind af pragtværket Den Danske Ordbog. Det glæder vi os til at vende tilbage til. Et helt katalog over ord og vendinger, der prægede en periode og nu er på vej ud af sproget, kan man finde i tv-serien Matador, som fejrede sølvbryllup i november. Tidligere bibliotekar Jørgen Leisner undersøger i dette og det kommende nummer, hvad man sagde i Matador og ikke siger mere. Endelig fik Modersmål-Selskabet ros for sin egen sprogbog, der var repræsenteret på Bogmessen. Referat inde i bladet. **M.B.**

SPROG & SAMFUND

er medlemsblad for Modersmål-Selskabet og udsendes i 4 numre årligt. Abonnement for ikke-medlemmer 90 kroner.

Oplag: 1200 eksemplarer.

BLADUDVALG:

Bent Pedersbæk Hansen (form.)

Ingrid Carlsen

ANSVARSHAVENDE REDAKTØR:

Michael Blædel

Asserbohusvej 31,
3300 Frederiksværk

tlf. 47 74 62 61

blaedel@wanadoo.dk/

red@modersmaal.dk

LAYOUT:

Joanne Hummerston

REPRO OG TRYK:

Clausen Offset

ISSN 0108-433 X

Artikler der offentliggøres i Sprog og Samfund tegner ikke nødvendigvis Selskabets holdning. Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Modersmål-Selskabet har til formål at virke for bevarelse og udvikling af modersmålet som en grundlæggende forudsætning for dansk kultur og folkestyre. Dette tilstræbes ved:

1. At vække forståelse for betydning af en klar, udtryksfuld og varieret anvendelse af sproget i tale og skrift – med respekt for dialekterne

2. At formidle kendskab til forskning og uddannelse vedrørende det danske sprog.

Medlemskontingent er 200 kr. årligt, for uddannelsessøgende og pensionister 125 kr. (Portogebyr – udlandet: 50 kr.)

Giro 6 67 69 01.

Internet: www.modersmaal.dk

MODERSMÅL-SELSKABETS BESTYRELSE:

FORMAND:

Cand.scient.bibl. Elisabet Sinding,
Tuborgvej 54, 3. tv., 2900 Hellerup, tlf. 3961 6908,
es@db.dk

NÆSTFORMAND:

Lektor, cand.mag. Arne J. Hermann,
Lauggårds Vænge 36, 2860 Søborg, tlf. 3956 2074

KASSERER:

Dir. Niels Jørgen Ebbensgaard
Skovholmsvej 1, 3300 Frederiksværk, tlf. 4774 6172
Niels.J.Ebbensgaard@get2net.dk

ØVRIGE BESTYRELSE:

Lektor, mag.art. Bent Pedersbæk Hansen,
Gadestævnet 35, 2650 Hvidovre, tlf. 3647 4065,
benditto@image.dk

Cand.mag. Gerda Thastum Leffers,
Skolebakken 81, 2830 Virum, tlf. 4585 7644,
thastum@post.tele.dk

Landsretssagfører Aage Reimer,
Sorgenfrivænget 51, 2830 Virum, tlf. 4585 7818

Marketingchef Søs Stadil Palm,
Skovvej 113, 2920 Charlottenlund, tlf. 3963 0213,
sos@stadil.net

Seminarielektor Claus Tilling,
Islevhusvej 36, st., 2700 Brønshøj, tlf. 3828 6648,
ct@udd.blaagaardsem.dk

SUPPLEANTER TIL BESTYRELSEN:

Ingrid Carlsen,
Ammendrupvej 33, 3200 Helsinge, tlf. 4879 8771
ingrid@yahoo.dk

Stud.mag. Kenn Hansen
Emdrupvej 51 st.th., 2100 København Ø., tlf. 2680 6565
fax 3920 7760, kenn@journalist.dk

MODERSMÅL-SELSKABETS SEKRETARIAT:

Birte Iversen,
Engerødvej 34, 3200 Helsinge, tlf. 4879 6352
birte.eku@c.dk

Prisuddeling i nye omgivelser

AF BENT PEDERSBÆK

I de smukke receptionslokaler hos Lærerstandens Brandforsikring ventede tilhørerne kun forgæves på en sang.

Foto fra prisoverrækkelsen: Hans Jørn Storgaard Andersen.

Medlemmerne er flinke til at indstille kandidater til Modersmål-Selskabets pris, så der hvert år er mange at vælge imellem. Derfor er der naturligvis også nogle, der hvert år må blive skuffede over, at netop deres kandidat ikke bliver valgt; anderledes kan det ikke være. Bestyrelsen besluttede denne gang at pege på en person, som forsvarer det danske sprog på et område, hvor det virkelig er trængt af det engelske, sangens område, og prisuddelingen gav indtryk af, at Steffen Brandt var et populært valg. I hvert fald var omkring 80 mennesker mødt frem til over-

rækkelsen, og begge de store tv-aviser dækkede begivenheden.

De sidste mange år har prisuddelingen fundet sted på Christiansborg, en tradition, som vi måtte bryde i år på grund af ombygning og skærpede sikkerhedsforanstaltninger, men erstatningen var ikke så ringe endda: Lærerstandens Brandforsikring stillede allervenligst og mod en symbolsk betaling sine smukke receptionslokaler til rådighed for os, så vi efter talerne kunne nyde ikke bare champagnen, men også en hel lille maleriudstilling af kendte danske kunstnere.

Kritik fra medlemmerne måtte bestyrelsen dog også høre under receptionen: Helt fint, at I giver prisen til en sanger, og netop Steffen Brandt, men vi fik ikke en eneste sang, og vi fik ikke lov til at synge selv!

Det må ikke ske igen.

Beklagelse

Forsidebilledet af Steffen Brandt på forrige nummer af Sprog & Samfund skyldtes Ingrid van Vliet, der har rettighederne til billedet. Vi beklager, at hendes copyright ikke fremgik af teksten.

Danskhed i strofer med elguitar til

AF KENN HANSEN

På Modersmål-Selskabets vegne motiverede Kenn Hansen Modersmål-Prisen til Steffen Brandt.

Jeg var til Grøn Koncert i Valby for nogle måneder siden, da vejret var lidt varmere, end det er nu. Koncertprogrammet havde noget for enhver smag og havde derfor tiltrukket det sædvanlige, brede publikum, som man hvert år kan finde til Grøn Koncert. Publikum er altid mere eller mindre engageret i de forskellige kunstnere, da alt jo ikke kan interessere alle.

Men så nåede vi til det sidste band, TV2, som skulle afslutte årets koncert med Steffen Brandt – den hvide rapper – i spidsen. Da de går på scenen er det tydeligt at se, at publikum med det samme bliver mere opmærksom, at alle kommer op og stå,

og at der ligesom bliver etableret en forbindelse mellem bandet og gæsterne på græsset. På den ene side af mig står en dreng på 12-13 år, som synger sikkert med på alle teksterne. På den anden side af mig står en midaldrende kvinde, der gør det samme. Alle 37.000 gæster er fuldstændig nærværende og føler sig trygge i TV2's selskab. De kender dem efterhånden ganske godt fra Roskildefestivalen, Rockshow, deres mange koncerter landet over osv. De er indbegrebet af danskhed – på den gode måde – skrevet i strofer med elguitar til.

TV2 blev dannet ved årsskiftet 80/81 som en slags overbygning til det århusianske band Taurus. Stilen var vist en smule famlende, hvilket man kan forvente sig for et nyere band, der skal finde sin personlige stil. Om de havde tilknyttet en spåkone som konsulent, da de skulle finde deres navn, det melder historien ikke noget om, men at de vælger navnet på en af Danmarks nuværende tv-kanaler 7 år før, den går i luften, er faktisk et meget godt billede på, hvordan bandet TV2 hele tiden har været et skridt foran – både i valg af musiske sparringspartnere, men også valget af teksternes tematik.

Tekstmæssigt var Steffen Brandt på det her tidlige tidspunkt måske ikke ekstraordinær men dog allerede unik. Det satiriske forfatterskab var helt klart under opsejling. Det er nu blevet en så solid del af den danske musikkultur, at enhver dansk pop- eller rockelsker kan kende én af Steffen Brandts tekster mellem hundrede andre. De stilistiske træk er så påfaldende og alligevel afvekslende, at gruppen ikke overraskende har haft succes i lidt over tyve år. Den lidt talende stil kan man kalde en dansk pendant til de amerikanske rappere, der også arbejder socialrealistisk. Dog stadig med et noget andet udtryk.

Frontfiguren i „Danmarks kedeligste orkester“, som de kalder sig selv, har en fortid på danskstudiet på universitetet. Her blev fundamentet til den skarpsindige ironi muligvis støbt – senere blev det i hvert fald vedligeholdt, da han var medforfatter på DR's satire-program „Den Gode, Den Onde og Den Virk'lig Sjov“, og jeg er sikker på, at reklamebureauerne ville stå i kø for at ansætte ham, hvis guitarstrengen på et tidspunkt knækker. I nogenlunde samme periode blev mange af TV2's klassikere til. F.eks. balladen „Bag duggede ruder“ – vel nok en af gruppens smukkeste sange, og med ordene -

*„Jeg varmer stadig kroppen i dine kolde stuer,
brændt fast af frygt for udsynet,
bag duggede ruder“*

- brænder Steffen Brandt sig selv ind i danskernes bevidsthed med et elegant sprogligt alternativ til københavnriet på musikscenen. Teksterne er skarpe, ironiske og dybt vedkommende. De står som en skærende kontrast til den ligegyldige popgenre, de er omgivet af, hvor tomme klichéer nærmest er en æressag.

Det er farligt at underkende folks lyst til at lytte til let musik – musik med en ringe substans. Så er man nemlig smagsdommer, og det er per definition ubehageligt. Men ligesom at en tv-kanal ikke kun kan nøjes med at vise Big Brother-genudsendelser og Robinson Ekspeditioner, ligegyldig hvor spændende de end må være, så må kulturen også gøres bæredygtig af musikere som TV2's og sangskrivere

som Steffen Brandt. De sangskrivere, der ikke går i dybden, de flyder nemlig per definition ovenpå, og det har man aldrig kunnet beskyldte Steffen Brandt for at gøre, men vi er kun blevet ført hen til drikketruget – vi skal selv drikke, for selv at bruge et par tyndslidte klichéer. Vi har fået udforsket grænselandet i det danske sprog gennem Brandts atypiske formuleringer, som umiddelbart kan virke vanvittige – og måske også er det – men som ved nærmere eftertanke og lidt fordybelse også viser sig at være ualmindelig skarpsindige, og det er nu op til os selv at bruge dem – tage dem til os.

I 1994 giver albummet „Verdens lykkeligste mand“ dobbelt platin til gruppen blandt andet på grund af sangen „Det er samfundets skyld“:

*„Det er mig fra fjernsynet af
Det er mig der er showet.
Det er mig der er stjernen
Det er mig idioterne vil ha
Jeg snakker mest om ingenting,
mig selv og så mig selv
og nogen gange får jeg det
næsten helt skidt
Jeg mener hvor dum kan man blive.
Hvordan kan så mange mennesker
i længden være tilfreds med så lidt“*

Måske afledt af denne tekst blev Steffen Brandt senere interviewet til nyhederne – TV2-nyhederne sjovt nok. Han blev spurgt om, hvordan det var at udgive sit 17. album. Intervieweren er slet ikke klar over, at når man beder en sangskriver om at tale om sine egne sange, så svarer det nogenlunde til at bede en mor om at tale om sine børn, men Brandt svarer følgende:

„Verden skal forstås, og der er ikke rigtig andre“ og her afbryder han sig selv for at tilføje: „eller, det er der heldigvis, men vi er blandt andet blevet sat på den opgave at prøve og forstå tilværelsens urimelighed og rimelighed. Både de gode og dårlige sider. Og det bliver man aldrig færdig med.“

Netop af denne grund er Steffen Brandts tekst og musik gået bedre end varmt brød, og væggen til platinplader skal efterhånden være stor. Han har i mange år været en trofast formidler af dagligdags

følelser og oplevelser. Der er ikke noget, der er for småt, og slet ikke noget der er for stort, til at det kan skildres. Det kunne være banalt, men det bliver det aldrig. TV2 og Steffen Brandt sparker dem, der har ondt af sig selv, bagi. Men de sparker dem også steder, der gør mere ondt. Det viser bare, at man kan slippe af sted med utrolig meget, når man mestrer ironien. Ironien som har været Steffen Brandts varemærke lige siden starten af 80'erne.

Han fortæller danske historier på dansk – i stedet for musikkens talrige eksempler på danske historier fortalt på engelsk. Og det er blandt andet derfor, vi er her i dag. En af Modersmål-Selskabets kernesager er som bekendt opmærksomheden omkring domænetab til engelsk, og her kan Steffen Brandt på stedet ansættes som ambassadør. En vigtig væbner nu når sprog er kommet på den politiske dagsorden. En anmelder fra Information skrev: „Skal det danske sprog holdes i live, rent sangmæssigt, er Steffen Brandt stadig manden, der kan aflokke det nye nuancer uden nogensinde at forlade sit afsæt i dagligdags tale.“

Det er svært at være uenig. Hvis man studerer Brandts tekster gennem tiden, kan man se i hvor lang tid, han har ydet førstehjælp til vores modersmål ved at genoplive døde metaforer og puste liv i før ukendte sammenhænge på dansk.

Han kan derfor hjælpe os med at gøre den sproglige kamp til mere end blot en håbløs fægten mod flade a'er og i stedet for gøre det til en kamp mod forfladiggørelse af sproget og unødvendige domænetab til engelsk.

Steffen Brandt har udtalt, at der for ham ligger en distance til det engelske sprog, og at han ikke kan ramme helt præcist, hvis han ikke udtrykker sig med det sprog, han drømmer på. Det må siges at være meget heldigt for os andre, for hvis man skal male fanden på væggen – og det kan vi sproginteresserede jo så godt lide – så bliver der ikke meget sprog tilbage at drømme på, hvis modersmålet ikke bliver holdt til ilden af kyndige brugere. Men så galt går det nok aldrig. Dansk er kommet for at blive og heldigvis bliver teksterne også overleveret til den yngste generation – senest i 1997 da teksten til landeplagen „Kom lad os brokke os“ blev en del af Folkeskolens Udvidede Afgangsprøve i skriftlig

dansk. Steffen Brandt bliver nu løbende kontaktet af skoleelever, der vil vide, hvad han selv mener om sine tekster, som de er blevet sat til at fortolke. Jeg har engang hørt, at et land først har anerkendt sine forfattere, når de er kommet i skolebøgerne. Det er så fortjent sket for Steffen Brandts tekst, der i indledningen af netop denne sang blandt andet skriver:

*Alt for meget sex
og lidt for lidt romantik
alt for meget larm
og lidt for lidt klassik'sk*

Evnen til at få enderimene til at passe parodierer elegant konfirmationssangene, eller også overfortolker jeg bare teksten, som tusinder af skolelever blev sat til.

Der er få sangere og sangskrivere i Danmark, som man kan kalde deciderede aktiver for opretholdelsen og udviklingen af det danske sprog. Kunst vil altid være et spørgsmål om smag. Og måske er der ligeså mange, der ikke kan lide Steffen Brandts musik, som der er folk, der elsker den. Jeg ved det ikke. Men i vurderingen af hans evne til at mestre et klart, udtrykfuldt og varieret sprog kan vi være helt objektive og konstatere, at vi har med en værdifuld sprogbegavelse at gøre. Derfor er vi meget glade for og stolte over, at modtageren til Modersmål-Prisen 2003 er Steffen Brandt.

Forny dit medlemskab

Med Årbogen fulgte et giroindbetalingskort til medlemskontingent for det kommende år. Benyt venligst kortet inden 1. februar 2004. Husk at angive afsenderens navn og adresse. Ønsker man at betale med check, kan den sendes til Selskabets kasserer, Niels J. Ebbensgaard, Skovholmsvej 1, Asserbo, 3300 Frederiksværk. Kontingentet er 200 kr. årligt, for uddannelsessøgende og pensionister 125 kr.

Skaf nye medlemmer. Rekvirer Selskabets folder hos sekretær Birte Iversen, Engerødvej 34, 3200 Helsingør. Telefon 48 79 63 52 eller birte.eku@c.dk.

Et sprog til fri afbenyttelse

STEFFEN BRANDTS TAKKETALE

Tak for prisen og tak fordi jeg taler et sprog som ingen syns lyder mærkeligt, fremmedartet eller for den sags skyld angst provokerende. (Det skulle da lige være hvis jeg som jyde forvilder mig ind til en storkøbenhavnsk brugtvognsforhandler. Man kan så spørge sig selv, hvad skal jeg osse der....Enhver ved at brugte biler med fordel handles, om overhovedet, i Jylland...)

Tak fordi ingen er i tvivl om mine hensigter, når jeg taler mit modersmål. Jeg kan møde skepsis, okay, og jo længere vestpå i landet jeg kommer bliver skepsisen mere og mere, hvad de sikkert selv vil betegne som, sund, men.....ingen mistænker mig for at ville omstøde et helt samfunds grundlæggende love alene på baggrund af mit tungemål.

Tak fordi jeg tilhører et sprogområde som på verdensplan vurderet, sådan æstetisk/fonetisk, i særprægethed kun overgår af hollandsk. Dansk – et aparte sprog, som i H.C. Andersens ånd og helt i overensstemmelse med vores egen selvforståelse ligger i naturlig forlængelse af eventyret om den grimme ælling.

Tak fordi jeg taler et sprog som kan ytres frit, hvor som helst, når som helst, uden fare for at jeg bliver fængslet, tortureret, mishandlet, tvunget i eksil. Man risikerer højst at blive vrøvlet ind i en til tider håbløs værdikamp. Men stadigvæk med fuld ret til at vikle sig selv ud igen og med mulighed for, grænsende til det forpligtende, at starte en ny diskussion på nogle mere nutidige præmisser.

Tak fordi jeg behersker et sprog hvor jeg kan læse spillet, skriften på væggen og alt det som står mellem linierne. Hvor jeg ikke behøver hyle som de ulve jeg færdes i blandt, men omvendt og helt uden problemer forstår en halvkvædet vise. Hvor jeg kan tale

med store bogstaver og lade de små typer selv finde ud mellem sidebenene. Hvor jeg i parentes bemærket kan sætte spørgsmålstejn ved „kommatering“, og efter en tankestreg måske vælge en håndfuld sigende manifeste og særdeles indforståede ud-råbstegn, bindestreg, inden jeg sætter punktum for det, skråstreg, hele.

Tak fordi vi har et sprog til fri afbenyttelse, som inden længe, er jeg sikker på, gør det muligt for den siddende regering at formulere en kulturkamp som rent faktisk er en kamp for kulturen. En kamp for at sikre de bedste mulige betingelser for de kunstarter hvis væsentligste opgave er (og her er jeg nødt til at være overdrevet pædagogisk) til hver en tid og under et hvilket som helst styre, at holde os ajour med den verden vi lever i, at stille de nødvendige spørgsmål, og reflektere vores tid og vores uro. At forløse drømmene, længslerne, tvivlen og glæden.

Til sidst vil jeg godt sige tak fordi jeg fik et sprog som gjorde det muligt for mig at forstå at jeg har en historie og en historie som skal fortælles videre. Tak til det danske sprog som sådant, småt, undseligt, men sejt. Det trives derude, det tales og det drømmes. Det er under kraftig beskyndning fra, hvad vi på skrømt kalder, det store udland. Men der er ingen grund til at være bekymrede. Der er grund til at fastholde vores sprog og identitet, og at arbejde vedholdende på at skabe plads til udfoldelse, så vi har et fællesskab at forstå verden ud fra. Men rolig nu, nye generationer har taget sproget til sig, det synges som aldrig før, det rappes, det freestyles, det twistes, det storskrydes, det hustler sig gennem undergrunden - det udvides og forandres, ligesom resten af vores tilværelse. Det er ærligt talt ret spændende at være med i / til.

Som Dan Turèll ville have sagt:

Det er vi mange der mener !!!

Højeste ret og rimelighed

Højesteret har her i sommer afsagt en dom som er gået Pia Kjærsgaard (DF) imod: Det er ikke uden videre strafbart at kalde en person for *racist*.

I forbindelse med forberedelserne spurgte Højesteret Dansk Sprognævn hvad ordet *racisme* og *racist* betyder i nutidigt dansk. Det kan nævn og folk jo kun finde ud af ved at undersøge sagen: Hvordan bruges ordet i vore dage? Hvad siger man?

Sprognævnet kunne dokumentere at der er flere betydninger af *racisme* i omløb, nemlig dels den ægte fascistiske, om forfølgelse af jøder og diskrimination især mht. sorte og hvide, og dels en mere vag betydning, nemlig „forskelsbehandling eller blot afstandtagen fra grupper af mennesker som godt kan være af samme race som en selv“, som Sprognævnet skriver i sin redegørelse. Det var denne sidste betydning Højesteret lagde til grund for dommen.

Naturligvis var der flere, også Pia Kjærsgaard selv, der straks kastede sig over Sprognævnet og beskyldte det for udvanding og forfældigelse af sproget og for at have forledt Retten til at „anvende pøbelens skældsordskatalog som tolkningsnøgle“ (Jesper Langballe).

De rasende reaktioner på Sprognævnets oplysning er karakteristiske. Enhver meddelelse om sproget opfattes som en anerkendelse og en anbefaling. Siger jeg at *diamentral* er en ganske almindelig form i tale og skrift, bliver jeg øjeblikkelig beskyldt for at have sagt god for den. Oplyser jeg at *indtil videre* nu også bruges i betydningen 'indtil nu', opfattes det straks som en anbefaling af dette betydnings-skred. Meddeler jeg at stavemåden *tredie* er ganske udbredt, har jeg efter manges mening ligefrem anbefalet denne stavfejl.

Mange har nemlig meget svært ved at forstå at man kan tale om sprog uden at indlægge vurderinger om rigtigt og forkert. Det viser sig også tydeligt i den måde der tales om sprog på. „Formen *diamentral* eksisterer ikke i dansk“, siger man. Det samme gælder *holdte* (for *holdt*), *eksklusiv moms* (for *eksklusive*) og *hovede* (for *hoved*). Disse ord eller former findes ikke i dansk, siger man. Jo, de gør,

de findes faktisk i dansk – om end ikke i Retskrivningsordbogen.

Hvorfor i alverden skulle man bedyre at det og det ikke findes i dansk hvis det ikke netop var fordi det findes? Der er jo ingen der går rundt og forsikrer at ordet *glyfazur* ikke findes i dansk, vel? Når nogen hævder at et ord, en form eller en konstruktion ikke eksisterer i det danske sprog, kan man være forvisset om at det netop er noget der findes i sproget. Det er naturligvis både tilladt, sagligt og ønskeligt at man udtaler at det og det ikke *burde* findes i dansk, at det og det er dårligt, uklart eller grimt og dermed at fraråde. Men det er straks noget andet end at benægte eksistensen af et ord, eller en udtryksmåde.

Det er uden tvivl skolernes sløje undervisning i dansk sprog der ligger bag denne misfortælelse. Man taler ikke om sprog, man taler om fejl: „Det hedder ikke *bedte*, det hedder *bad*. *Grundliggende* er ikke dansk. Formen *modernet* findes ikke i sproget.“ Det er vejledning eller det der er værre, forklædt som kendsgerninger, og det er uhæderligt og usagligt.

Det bider sig fast! Derfor himler også voksne mennesker op når Sprognævnet på opfordring fortæller hvad det danske folk bevisligt lægger i ordene *racist* og *racisme*.

Når Højesteret spørger Dansk Sprognævn om betydningen af *racist* og *racisme*, må nævnet selvfølgelig svare sagligt på det som der bliver spurgt om. Og så kommer man ikke uden om også at nævne den „udvandede“ betydning.

I bladet *Nyt fra Sprognævnet* (1991 nr. 4 og 1994 nr. 2) og i en pressemeddelelse fra juni i år har Sprognævnet imidlertid udtrykkelig frarådet denne brug af *racist* og *racisme*. Men man kunne jo ikke se bort fra den kendsgerning at sådan bruges ordet altså også – hvad enten folk, herunder Dansk Sprognævn, kan lide det eller ej.

Dermed har Sprognævnet opfyldt de lovfæstede krav der stilles til det: at følge og registrere det danske sprog, og at give offentligheden vejledning i brugen af sproget.

Det nye komma „fald“

AF HENRIK GALBERG JACOBSEN

Det er ikke en dækkende beskrivelse at tale om det nye kommas fald. Forskellen på det traditionelle kryds og bolle-komma og det nye komma var jo at man efter det traditionelle system skulle sætte komma foran ledsætninger (bisætninger), mens man i det nye komma normalt droppede startkommaerne foran at, som og der mv. Startkommaet bliver nu valgfrit i det danske kommasystem. Det er altså rigtigere at tale om at det nye komma bliver indarbejdet eller optaget i det gamle eller at nyt og gammelt komma simpelthen fusionerer.

I begyndelsen af maj i år foreslog Venstres kulturordfører, Ester Larsen, i kronikken Ud med enhedskommaet (Berlingske Tidende 3.5.2003) at regeringen skulle gøre det traditionelle komma til det eneste officielle komma i dansk. Og senere på måneden udtalte undervisningsminister Ulla Tørnæs til pressen at hun også syntes det var en god idé med kun ét kommasystem i skolen, nemlig det grammatiske. Dansk Sprognævn vurderede derefter at der måtte gøres noget hvis en total tilbagevenden til det traditionelle komma skulle undgås, og udarbejdede forslag til ét sæt justerede kommaregler. Reglerne tog udgangspunkt i de traditionelle regler, men altså med en valgfri og anbefalet mulighed for at droppe startkommaerne foran ledsætninger. Det forslag har kulturministeren og undervisningsministeren nu tilsluttet sig. Tilbage står så at få foretaget den verbale fusionering af reglerne, som forhåbentlig kan være klar omkring årsskiftet.

Hvorfor fik det nye komma aldrig plads i danskerne hjertes?

For di fleste danskere lider af en uheldig og uforståelig kærlighed til det traditionelle komma. Tilmed en kærlighed der er ugengældt, hvis man ser på de sølle resultater der gennemgående kommer ud af bestræbelserne. Men i øvrigt fik det nye komma da plads i en del danskeres hjertes: En kommamåling i Jyllands-Posten 17.5.2002 ved PLS Rambøll viste at 14 % af danskerne gik ind for nyt komma, og blandt veluddannede kom tallet helt op på 20 %. Også i folkeskolen, herunder i lærebogs-

systemer i skriftlig dansk, står det nye komma faktisk ganske stærkt.

Hvordan er det som ekspert at tabe en udmattelseskrig mod folkemasserne?

Jeg mener som sagt ikke at jeg eller det nye komma har tabt nogen krig. Hvis det overhovedet har mening at tale om vindere og tabere her, er der kun vindere: Det nye komma får sin centrale regel optaget i det samlede danske kommasystem. Og det traditionelle komma får tilført en valgfri mulighed der gør det til et mere udtryksfuldt og mindre mekanisk system end før. Så alt i alt må man sige at det danske skriftsprog med de justerede kommaregler bliver en smule bedre til at røgte sin funktion som fælles medium for kommunikation mellem danske sprogbrugere.

Henrik Galberg Jacobsen er professor ved Institut for Sprog og Kommunikation ved Syddansk Universitet og medlem af Dansk Sprognævn. galberg@language.sdu.dk

Hovedprincipper for kommatering

1. Der sættes komma i opremsninger.
2. Der sættes komma ved selvstændige sætningsdele (forklarende og præciserende tilføjelser)
Elisabet Sinding, formand for Modersmåls Selskabet, aflagde årsberetning.
3. Der sættes komma mellem helsætninger og mellem sideordnede ledsætninger.
Kenn Hansen motiverede, og Steffen Brandt takkede.
4. Der kan sættes komma foran ledsætninger.
Jeg ved, at han er klog eller Jeg ved at han er klog.
5. Der sættes komma efter ledsætninger.
Hvis bygningen forlades, skal døres låses.

Dansk Sprognævn anbefaler, at man som hovedregel undlader at sætte komma foran *at, der, som og hv-ord, samt når, da, og hvis* (jfr §4).

Sprogpolitik

AF BENT PEDERSBÆK

Den flittige Jørn Lund er fremme med en ny bog „Den sproglige dagsorden“ med undertitlen „Dansk sprogpolitik i perspektiv“, og selv om forfatteren i forordet understreger, at hans manuskript var færdigt, før han blev formand for regeringens sprogpoltiske arbejdsgruppe, så giver bogen indtryk af at være rettet mod praktiske beslutninger: Hvad kan og bør der gøres for at styrke det danske sprog? Dette er en pointe for forfatteren: Den rette politik er ikke at værne om det danske sprog, men at styrke det på alle områder fra højtlesning for børn i familien over skole og universitet til erhvervsliv, nordisk samarbejde og EU. Lund tror ikke på lovgivning til at styrke sproget, snarere på handlingsplaner på de forskellige områder. Han taler f.eks. varmt for at lægge mere vægt på norsk og svensk i skolen; det kan gøres let og koster ikke noget. Et 3-ugers-modul i 8. klasse vil give eleverne en sprogforståelse, der stikker dybere, end den man opnår „hvis man i årevis står på hovedet i grammatikker for at lære engelsk, tysk, fransk“, og „Det vil for alvor øge befolkningens kommunikationsradius“ (s. 82)

Alene sådan et ord, „kommunikationsradius“, gør det værd at læse bogen. Lidt langt er det, men det er ikke mærkeligt, og det er indlysende, at det er godt til at tænke sprogpolitik med. Og sådan er det hele vejen hos Lund, som er en indsigtfuld fagmand, men det tynger ikke hans sprog, for han er også en formidler, der argumenterer, så enhver kan følge med, og som oplyser med gode eksempler og sammenligninger. Indrømmes må det dog, at der hvor det for alvor rykker – også i sproget – er i bogens sidste afsnit om „Symboler og blændværk“, „Penge“ og „Dyre ord“. Især var det for denne læser velgørende at opleve hele managementgøglet taget ved vingebenet og klædt af til skindet – alt med højlig ironi. Moseloven er „en mere vitaminrig tekst end de fleste formuleringer af værdigrundlag i moderne virksomheder“, mener forfatteren. Et par citater bør give appetit til videre læsning:

– I de gamle eventyr narrede den kloge ofte den mindre kloge. I vor tid er det den smarte, der er ved

at narre den kloge. Det skal han ikke have lov til. Dansk erhvervsliv og danske organisationer kan ikke klare sig med hurra-ord og smarte billet-sælgere. Der skal være en forestilling, en virkelighed, der ændrer og udvikler sig. Det kræver mere end ord. Det kræver hårdt slid. Men mange steder truer parodien med at blive den nye virkelighed:

Blair Quality er verdens førende producent af varm luft

Blair Quality er i særklasse markedsledende

Blair Quality's forskningsdivision er i front mht. Produktudvikling og research

Blair Quality vil som branchens største spiller gøre en forskel

Blair Quality vil være en attraktiv arbejdsplads

Blair Quality vil skabe større livskvalitet for alle kundesegmenter

Man ender i Blair Quality's brandunivers, hvis man deponerer sin sunde fornuft og bevidstløst lader sig føre ind i følelessamfundet, et samfund, udtænkt af kolde hjerner, selv om luften er varm og ordene dyre. (s.123)

At undervise på engelsk i stedet for dansk vil ofte have større omkostninger. De fleste undervisere er ringere til engelsk, end de selv tror, og de fleste studerende må binde mere energi i at afkode engelsk end dansk. (s. 42)

Alle sprog sætter ord på verden, modersmålet knytter verden til individet (s. 49)

JØRN LUND: Den sproglige dagsorden.

Dansk sprogpolitik i perspektiv. 136 s. 150 kr. Gyldendal

Navnet er trofast

AF MICHAEL LERCHE NIELSEN

Modersmål-Selskabets årbog „Navnet er trofast“ er – med et skjult citat fra Claus Tillings forord – et temanummer om sjælen og identiteten i de navne, vi omgiver os med. Det første, der springer i øjnene ud over det gedigne boghåndværk, er bidragenes bredde med hensyn til længde, format og fokusering. Det giver årbogen en emnemæssig og sproglig mangfoldighed og borger for afvekslende læseoplevelser.

Bogen indledes med to sammenfattende fremstillinger, dels om dansk fornnavneskik fra ca. 1800 til nutiden af Eva Villarsen Meldgaard, dels om de danske stednavne fra bronzealderen og frem til middelalderen ved Bent Jørgensen. Begge bidrag øser af en enorm indsigt i stoffet, og man må håbe, at der ved lejlighed bliver mulighed for opfølgninger med henholdsvis det ældre personnavnestof fra jernalderen til Holbergs tid og den nyere tids stednavnestof.

Til oversigterne medregner jeg Eva Villarsen Meldgaards bidrag „Dyrenavne i Danmark“, som jeg anser for at være den bedste oversigt over emnet, der er skrevet på dansk. Derpå følger en række bidrag af specialister med hver deres præferencer og faglige ståsted. Hvis vi skal blive ved de klassiske navnekategorier, gælder det Georg Søndergaards undersøgelse af den højtidelige og uhøjtidelige navnebrug med udgangspunkt i Sønderjylland, som viser sig at være gennemreguleret af komplicerede sociale konventioner. Samme boldgade bevæger Svend Novrup sig i med sin gennemgang af en frodig underskov af øgenavne i Kerteminde, der er levendegjort for læseren, som var det Lidenlund eller Korsbæk.

Karen Margrethe Pedersen undersøger dialektens stilling i især firmanavne og vejnavne i Sønderjylland. De viser sig at være livskraftige med eller uden apostrof ved det regionalsproglige „Æ“ i „Æ Vej“ o.lign. Gerda Leffers demonstrerer, hvor meget udbytte man kan få ved at studere de gamle marknavne, der er overleveret i markbøgerne fra 1680'erne og på de originale matrikelkort fra udskiftningens tid.

Til de nyere navnefænomener hører Søren Pinds indsigtfulde redegørelse for principperne for tildeling og ændring af vejnavne. Et tørt stof er her på prisværdig måde gjort levende med gode eksempler og helt aktuelle overvejelser. Arne J. Hermann yder på tilsvarende vis en fornem præstation med sin gennemgang af navnene på huse og bygninger i Gladsaxe. Det er ekstra prisværdigt, når man betænker, hvor vanskeligt det er at fremskaffe den type navnedata.

Til de mere specialiserede felter hører Jørgen Schacks udredning af godkendelsesproceduren for kommercielle navne på lægemidler, samt Jørgen Jørgensens overblik over navnene på de mange småkræ, der omgiver os. Ikke overraskende kolliderer nutidens krav, om at navnene skal afspejle den biologiske artssystematik, ofte med ældre (folkelig) navngivning.

Midt i årbogen, men her gemt til slut, er de tre litterære bidrag. Vagn Steen omformer bogstaveligt talt navnene til grafiske figurer og viser, hvor symboladet navnet kan være. Klaus Rifbjerg gør sig tanker om litterær navngivning og bringer sig dermed (u)bevidst(?) frem i forreste geled inden for navneforskningen. Endelig tager Kenn André Stilling læseren med på en københavnstur, hvor „fjollede“ navne som Café Sommersko, Café Dan Turèll og Viktor B. Andersens Garage dukker op i gadebilledet.

Netop cafénavnene Sommersko og Dan Turèll er siden blevet mentale og geografiske omdrejningspunkter i nyere dansk kultur. Opstået af en række tilfældigheders spil, men med en enorm gennemslagskraft. De to navne symboliserer det vigtige ved navne, at de ikke bare er trofast til stede, men at de bestandigt forandrer sig og måske til sidst begynder at leve deres eget uafhængige liv. Der er grund til at gratulere Modersmål-Selskabet med denne varme, indsigtfulde og ofte humoristiske hyldest til det trofaste navn og dets artsfæller.

NAVNET ER TROFAST. Modersmål-Selskabets årbog 2003. 183 s. 195 kr. C.A. Reitzels Forlag A/S.

Michael Lerche Nielsen, f 1964, er lektor, ph.d., Københavns Universitet, Nordisk Forsknings-institut, Afdeling for Navneforskning.

Summen af modersmål i luften er Bogmessens lyd...

AF INGRID CARLSEN

Her står vi igen i år på vores lille stand nr. 160, som udfyldes af Modersmål-Selskabet. Bestyrelsens medlemmer har dækket hele åbningstiden på Bogmessen med delte vagter på 3,4 eller 5 timer i træk. Vi befinder os i et dejligt lille, men centralt hjørne med stor trafik i begge retninger til og fra balkonen!!

Reoler og skranker er venligst udlånt af Rud Ras-mussen, som selv bringer dem ud og afhenter.

Vores stand har i disse 3 dage den 21-23 nov. været velbesøgt, og vi har mødt stor interesse. Rigtig mange medlemsblade er blevet modtaget med tak, og sammen med disse benyttede vi lejligheden til at uddele indbydelser til årbogspræsentationen af „Navnet er trofast“ på Københavns Rådhus.

Hele 16 nye medlemmer er blevet tilføjet i adresselisten i løbet af disse dage. De kom fra alle dele af landet, lige fra Ålborg til København.

Det var interessant at møde så mange sprog-interessererede personer og høre deres mening om det danske sprog. Der var bl.a. nogle, som udtrykte deres skuffelse over mediernes manglende korrekthed i udtalen af sproget dansk, hvor vores selskab udførte et velkomment arbejde. Andre var glade for, at dialekter også kom med i betragtning i vores for-ening, hvilket var temaet i sidste års årbog.

En besøgende var oprindelig fra Skåne og efterlyste litteratur i dette sprog i vores selskab, nu Danmark igen er blevet tæt knyttet til den del af Sverige.

Andre var allerede medlemmer og roste vores årbøger. Mange besøgende, bl.a. unge studerende, fandt guldgrube i vores årbøger fra de foregående år, hvilke kunne købes til fabelagtige priser.

Årbogen „Dansk i tusind år“ af Allan Karker var meget efterspurgt.

Hyggelige og spændende samtaler med kendte mennesker blev det også til.

Holbæk Lilleskole mødte forventningsfulde op og

Modersmål-Selskabet holdt stand i Forum. Igen i år bogmessen mindste i areal, men til gengæld meget aktiv og velplaceret ved opgangen til balkonen. Der kom mange direkte indmeldelser, og endnu flere tog en giro med hjem. Her søndag eftermiddag var det Selskabets kasserer, Niels Jørgen Ebbensgaard, der sørgede for, at ingen, der gik forbi, gik forbi.

bad om den lovede pakke med et sæt af alle årbøger. De blev jublende glade for den. Holbæk og opland vil nok høre godt om Modersmål-Selskabet i den anledning.

Modersmål-Selskabet gør en stor indsats for at bevare det danske sprog, som en del af kulturen i Danmark. Jeg tror, at det er lykkedes igen at gøre vores modersmål „kendt og bevaringsværdigt“ gennem vores medlemsblade og årbøger, så vi fremover også fortsat vil glædes over lyden af det danske sprog; vort modersmål.

Matador? Nej, ingenlunde...

AF JØRGEN LEISNER

I november for 25 år siden sendte DR det første af 24 afsnit i Matador-serien, der de følgende tre år og ved to genudsendelser indkapslede sig i danskernes bevidsthed som et folkekært billede af Danmark mellem 1929 og 1947.

I denne og en følgende artikel holder Jørgen Leisner seriens præcise sprogbrug op mod nutidens.

Går De allerede? Jamen så har De jo spildt Deres tid... Den er ingenlunde spildt!

Replikkerne tilhører den lille førstemand i Damernes Magasin, Hr. Schwann, og den handelsreisende fra Jylland, Mads Andersen Skjern.

Ingenlunde og ingensinde hør vel til undtagelserne i dansk sprogbrug, hvorimod nogenlunde og nogensinde lever i bedste velgående. Logik? Nej, vel. Sproget udvikler sig løbende og har altid gjort det. Vi ville formodentlig kunne føre en fornuftig samtale med Holberg, mens det nok ville knibe med Chr. IV, og vikingerne ville kun kunne forstås med tolk.

Formålet med denne artikel er med baggrund i Matador-serien at undersøge og diskutere, hvilke ord, udtryk og vendinger som har forladt eller er på vej ud af det danske sprog.

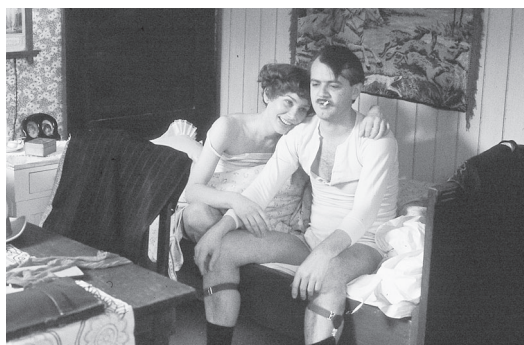
Min søn, født i 1974, har medvirket som konsulent og testperson. Jeg bad ham om at svare oprigtigt på, om han og hans jævnaldrende rent faktisk bruger de ord, udtryk og vendinger, som jeg præsenterede ham for. Det er jo hans generation, som ikke bare er sprogfornyere, men også sprogvrangere. De ord, hans generation ikke bruger, træder i baggrunden og dør langsomt ud.

Hvorned kan jeg tjene Dem? spurgte man i datidens forretninger. Min søn mener, at det forældede ligger i ordet *hvorned*, som er knyttet til Des-formen.

I dag siger man: Hvad skulle det være? Eller bare: Hva' ska' du ha'?

En *puger* siger ikke ungdommen noget. Det er forståeligt at være både nærig, sparsommelig og meget økonomisk, men man puger ikke i vore dage...

Jeg holder meget af Matador, fordi den er så ærkedansk, ligesom Storm P: Ældre læsere vil huske hans

Agnes (Kirsten Olesen) kunne takke Forsynet for, at der ikke kom noget ud af dette møde med Boldt (Per Pallesen).

Foto: DRs pressearkiv.

tegneserie Peter og Ping. Peter fører ordet, men Ping får altid det sidste: ihvorvel, desformedelst og omendskjont – dejlige ord, som er rare at smage på, ikke sandt, desuagtet...

Lifligt er også ordet *lyksaliggjort*. Forfatteren Lise Nørgaard bruger det i forbindelse med et amourøst møde midt på Algade mellem grisehandler Oluf Larsens hund Kvik og manufakturhandler Arnesens pekingeser Daisy. (Læg mærke til, at Daisy er dronning Margrethes kælenavn i familien).

I vore dage bruges lyksaliggjort kun undtagelsesvis om parringsakten?

Matador er blevet til efter ide af Lise Nørgaard, som selv skrev de fleste af seriens afsnit, i begyndelsen også med bidrag fra Jens Louis Petersen, Karen Smith og Paul Hammerich, alle skribenter med sikker sans for datidens sprogbrug.

Folkene bag Matador lagde vægt på, at alt i serien var historisk korrekt: Arkitektur, køretøjer, interiør, møbler, allehånde genstande, påklædning etc., men også den sproglige klædedragt skulle være i orden,

dvs. uden anakronismer i såvel skrift som tale. Rekvistøren må have haft rigeligt at se til for at kontrollere, at alt skriftligt var uden fejl. Aviser, breve, skilte og andre meddelelser skulle gås omhyggeligt efter for at undgå bommerter i retskrivningen og sikre alle navneord med stort og dobbelt aa som å. Matador foregår i årene 1929-1947, og den ny retskrivning kom i 1948, hvor også kunde, skulde og vilde blev rettet til dagens ortografi.

Næste eksempel fra serien: En andens penge *regnes ikke*, selv om de kan være lige så meget værd. Ordene tilhører Oluf Larsen, som har en indbringende grisehandel. Nu om stunder kan penge både værdsættes, påskønnes, agtes og respekteres, men man må nok se i øjnene, at den tid er forbi, da penge *regnes* (UDEN tilføjelsen *for noget*).

Jeg forudsætter, at læserne er fortrolig med Matadors persongalleri samt hovedtrækkene i handlingsgangen. Spaltepladsen levner ikke rum til nærmere forklaringer. Heller ikke til tjener Boldts vidunderlige højskole-jargon. Det tjener Lise Nørgaard til ære, at hun i den grad er inde i Grundtvig og hele den danske højskoles terminologi med højskolesangbog og nordisk mytologi. Hvem husker ikke tjener Boldt, da han står lænet til dørkarmen med et skod i flaben og et forsorent grin: Nåh, hr. Schwann, kan De høre Fenrisulven glamme?

Der burde skrives en bog om Boldts florumvundne sproglblomster. Men der foregik anderledes sager i 30'erne. Ellen Skjerns skolekammerat kommer ind i Tøjhuset og fortæller, at taget *er rendt* af laden. Vel har vi haft barske efterårsstorme i de senere år, men der er vist ikke officielt meldt om tage, som er rendt af hverken lader, loer eller etageejendomme. Blæst er nok!

Erik Ballings instruktion er med god grund blevet rost til skyerne af næsten alle kritikere. Der var enighed om, at han formåede at få det ypperste ud af samtlige skuespillere, selv i de mindste biroller. Han tilstræbte ikke en særlig førkrigstids-diktion, men lod skuespillerne tale naturligt og nutidigt. Dog lod han Oluf Larsen, spillet af Buster Larsen, tale med en herlig sjællandsk dialekt, og fynboen, doktor Hansen, i Ove Sprogøes skikkelse, fik lov at bevare sin hjemstavns tungemål.

Udpluk fra dialogen

At røgte sit kald, siger jeg til min søn, hvad er det? At hvad?? Svarer han. Jeg tænkte det nok. Han forbinder ikke noget med at røgte sit kald og tror, at røgte kun er noget med får.

I Jernbanerestauranten takker tjener Boldt for besøget, hvortil Mads Skjern returnerer: Derfor ikke! Hvorved han afslører sin jyske herkomst. På denne længdegrad siger vi: Velbekomme, selv tak, tak i lige måde, sku' det være en anden gang.

Direktør Varnæs har svare problemer med Arnesens kassekredit. Du må forstå, Albert, jeg kan jo ikke stampe mod bestyrelsen. Det er muligt, at man stadig kan stampe i finansielle kredse, men ifølge min bankrådgiver er det ikke helt almindeligt.

Stuepigen Agnes (Kirsten Olesen) tror, at hun er gravid med tjener Boldt. Han benægter ethvert faderskab, men foreslår i stedet bankdirektøren eller hans bror, Jørgen Varnæs: Han er ellers ikke nogen kostforagter. Ja, gentleman er ikke just tjener Boldt, og ordet kostforagter er definitivt på retur og høres i dag kun sjældent.

Agnes opsøger sammen med Røde (Kurt Ravn) doktor Hansen, som til alt held kan berolige Agnes, hun skal ikke være mor. Tusind tak, doktor Hansen, udbryder hun spontant. Tak De hellere Deres forsyn, svarer han. Forsynet er i dag blevet erstattet af Skæbnen.

I Damernes Magasin kunne den slags ikke passere. Hr. Schwann betror fru Violet med en blanding af forargelse og resignation, at han har overværet, at Arnold og hans pige Agnete kommer ud fra prøverummet med deres klæder i uorden. I dag kan det ikke accepteres eller være i orden. Dengang kunne det ikke passere.

Vi må alle føje os efter tiderne, siger bankdirektør Varnæs, da hr. Schwann i sin nød besværer sig over tidernes ugunst. I dag indretter man sig eller ser situationen i øjnene – men man følger sig næppe efter tiderne.

Sådan taler kun en flane! Udstøder oberst Hackel mod sin datter Vicki efter hendes mands, Arnesens død. Ungdommen aner ikke, hvad en flane er. Ifølge ordbogen er maskulinformen flanør og dækker over en, der flaner, altså strejfer. Der er mange

Sådan taler kun en flane!

Tjener Boldts (Per Pallesen) florumvundne sprogblomster foldede sig ud i Jernebane Restauranten, her omgivet af Fede (Benny Hansen), Grisehandleren (Buster Larsen) og Røde (Kurt Ravn). Foto: DRs pressearkiv.

synonymer for den slags mennesker, men flane hører den tid til.

Tante Møhge fylder 100 – på sin 90 års dag. Det fejres hos familien Varnæs. Bankdirektøren kommer sent hjem fra (over-)arbejde, så han benytter bagindgangen. Ja, jeg går ad køkkenvejen, det spørges mindre! Det giver altså anledning til færre spørgsmål, forklarer han Agnes og Laura, der snakkes mindre...

Ved tante Møhges 100 års fødselsdag indløber et telegram fra Kong Christian X., og der er enighed om, at man ikke kan føre majestæten bag lyset, og konsul Holm fastslår, at sandheden må frem, „man kan ikke holde Kongen til bedste!“ I dag holder man for nar eller gør sig lystig over.

Agnes siger op, fordi hun skal giftes, og Maude Varnæs reagerer med sædvanlig panik. Jamen, Agnes, er det nu også velbetænkt. I dag går ungdommen højest med til at sige gennemtænkt.

Ved sin fratræden modtager Agnes 100 kr. En ganske pæn sum dengang. Direktør Varnæs holder en afskedstale, hvor han fremhæver hendes fordele: Den første dag sad De nede i køkkenet og græd, fordi De ikke turde gå op i stuerne, men siden har De fået mæle... Mål og mæle, modersmål, en sjælden vare nu til dags...

Dønningerne går højt i Korsbæk. På postgården

Man kan ikke holde Kongen til bedste!

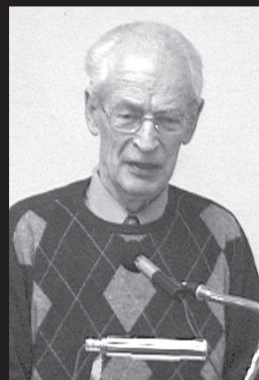
diskuterer Husmoderforeningen og Dansk Kvinde-samfund fosterfordrivelse. Efterfølgende drøftes emnet hos familien Varnæs. Elisabet Friis holder med de udsatte kvinder, som venter et uønsket barn, hvilket forarger hendes søster Maud. Hans Christian Varnæs vakler. Jamen, du er vel ikke enig med Elisabet, Hans Christian? Nej da, ikke i det stykke, det forstår du nok. I det stykke, altså i den sammenhæng.

Andre karakteristiske ord i serien, der knap nok forstås af en ny generation, er fx „Købmandens flommede datter“, ”Styrvolter“, „fuldgode kroner“, „få has på“, „I salveten“.

Yderligere er en hel del betegnelser, begreber og fænomener udgået af sproget af helt indlysende, historiske årsager: Derfor ryster ungdommen på hovedet, når man nævner: Tyende, merceriserede strømper, sæbelud, Mariaforbundet, at bo på polsk, kvilajebark (sydamerikansk rensemiddel), tugthus, næring (arbejdsgrundlag), strømpeskafter, krøluld, skudsmålsbog, dårekiste, backfish, Oxfordbevægelsen, hjem søgelser og samdeling.

1. del af artiklen rummer eksempler fra Seriens første 12 afsnit. (fortsættes).

JØRGEN LEISNER er pensioneret bibliotekar.

Mange tog ordet i debatten: F.H. Langkilde brillerede med fynske anekdoter, medforfatter på årbogen Eva Meldgaard beklagede på dansklærernes vegne den mangelfulde undervisning, og Jens Jørgen Kofod kommenterede sprogets udvikling på godt og ondt, mens Robert Djurtoft bl.a. udtrykte sin glæde over årbogens artikel med lægemiddelnavne – et område med stor betydning i fremtidens samfund.

Årbogsmødet 2003

Efter at Selskabet i flere år har holdt sine møder på Christiansborg, kommer vi efterhånden mere rundt i byen og får beset nye lokaliteter, ved årbogsmødet kanten på Københavns Rådhus, hvor hvælvingerne gav god akustik til afsyngelsen af „Vort modersmål“ samt den gamle Otto Brandenburg slager „Alle sømænd er glade for piger“ – det er den med de mange pigenavne. Formanden havde trykt 50 sange, hvilket ikke rakte til alle mødedeltagerne, men det gjorde ikke noget: den første kunne vi selvfølgelig udenad, og den sidste kendte vi også udmærket – må vi lidt forlegent indrømme.

Efter formandens velkomst indledte medlem af årbogsudvalget, Gerda Leffers, med en varm hyldest til alle de forunderlige navne, der omgiver os, og som vi har i os, bl.a. vort eget navn, som vi vokser sammen med fra barndommen, og som følger os ud over døden.

Adskillige nye medlemmer tog ordet og takkede for årbogen, men benyttede også lejligheden til at beklage den måde, det danske sprog bruges på: Det er et skrækeligt dansk, der tales, mente F. Langkilde, især af de unge og især i fjernsynet, folk mumler og taler alt for hurtigt. Dansklærerne er skyld i det; de skal varetage deres opgave og være forbilleder.

Andre medlemmer havde især moret sig over artiklen om øgenavne i Kerteminde og supplerede med øgenavne fra deres egen hjemegn. Robert Djurtoft var særlig glad for artiklen om medicinnavne, som han fandt fremadrettet.

Alt i alt var der udbredt tilfredshed med årbogen; den havde både gavnet og fornøjet.

BENT PEDERSBÆK